

Verdieping: oorzaken?

Korte omschrijving werkvorm

In deze werkvorm koppelen de leerlingen theorieën over de oorzaken van crimineel/deviant gedrag aan een aantal nieuwsberichten en onderzoeksresultaten over radicalisering en de aanslagen in Parijs. Daarna bedenken ze per oorzaak een geschikte overheidsmaatregel om radicalisering en terrorisme tegen te gaan. Ten slotte vraagt u de leerlingen de belangrijkste drie oorzaken te kiezen, en dus te bepalen welke drie maatregelen de overheid zou moeten nemen. Het is mogelijk om de opdracht in te perken door de theorieën weg te laten. Ook kunt u ervoor kiezen slechts een deel van de oorzaken te gebruiken, zodat het voor de leerlingen makkelijker wordt.

Leerdoel

Leerlingen leren sociologische en sociaalpsychologische theorieën over het ontstaan van criminaliteit te koppelen aan de aanslagen en gijzelingen in Parijs en omgeving. Belangrijk leerdoel is dat ze leren dat er heel veel verschillende oorzaken kunnen zijn voor radicalisering (en het soms daaruit voortvloeiende terrorisme), die ook nog met elkaar samenhangen, zodat het voor de overheid dus ingewikkeld is om de juiste maatregelen te treffen.

Achtergrondinformatie

Over oorzaken van radicalisering en terrorisme

In het artikel *Causale factoren van radicalisering en hun onderlinge samenhang* (zie **Bronnen**) staan een aantal belangrijke constatering die u als docent kunt gebruiken bij de bespreking van deze werkvorm in de klas. Hieronder zetten we ze op een rijtje:

- 1) Je kunt verschillende factoren noemen die bijdragen aan radicalisering, maar je kunt radicalisering niet uit één van die factoren verklaren. Radicalisering is dus het gevolg van een complexe interactie tussen verschillende factoren. (In onze werkvorm halen we deze factoren uit elkaar, het is van belang dat u bij de nabespreking aangeeft dat de werkelijkheid complex is, dat het dus gaat om een samengaan van verschillende oorzaken en aanleidingen).
- 2) Externe factoren (zoals het westerse beleid t.o.v. het Midden-Oosten) hebben geen *directe* relatie tot individueel gedrag. Externe factoren leiden pas tot gedrag als er eerst mechanismen optreden die zich dichterbij het individu afspelen, op sociaal en individueel niveau. Als armoede (een externe factor) een direct effect op radicalisering zou hebben, hoe verklaren we dan dat de overgrote meerderheid van in armoede levende mensen nooit radicaliseert?
- 3) Er moet onderscheid gemaakt worden tussen radicalisering en terrorisme. Terrorisme vereist een actieve bewuste keuze, waarvan in radicaliseringsprocessen niet of nauwelijks aantoonbaar sprake is. In deze werkvorm wordt dit onderscheid niet altijd gehandhaafd. Het is van belang dit bij de nabespreking (of bij vragen van leerlingen) te benadrukken.

Over mogelijke overheidsmaatregelen

Uit een reportage in De Volkskrant van 15 januari 2015:

Het kabinet heeft in de Tweede Kamer gezegd dat het niet van plan is nieuwe maatregelen te nemen. De nadruk zal liggen op het uitvoeren van de plannen die in het Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme staan. En dat er – bijvoorbeeld in de Tweede Kamer – discussie tussen politieke partijen is of er nog maatregelen bij moeten komen. Ook is er verschil van mening over de aard van de te nemen maatregelen. Een aantal partijen benadrukt preventieve

maatregelen (PvdA: indringende gesprekken over verworvenheden samenleving, SP: isolement jongeren doorbreken door taalonderwijs), andere partijen vragen om maatregelen die een meer repressief karakter hebben (PVV: leger inzetten om stations en winkelcentra te beschermen, CDA: verheerlijken terrorisme strafbaar stellen, VVD: bewaking met machinegeweren).

Leerlingen bedenken in deze werkvorm maatregelen. Het is goed hen erop te wijzen dat er al veel maatregelen zijn en worden genomen. Zie daarvoor ook het Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme.

Bronnen

- [Causale factoren van radicalisering en hun onderlinge samenhang](#). Vrede en veiligheid nr. 36 (2007) blz. 4. Tinka Veldhuis, Edwin Bakker
- Namens het volk in woord of daad de terreur te lijf. (De Volkskrant, 15 januari 2015)
- Andere bronnen staan bij de citaten op het werkblad. De citaten zijn soms wat vereenvoudigd.

Duur

50 minuten

Handleiding

1. Print de bijlagen uit op drie verschillende kleuren papier (één kleur voor theorieën, één kleur voor de citaten uit nieuwsberichten en onderzoeksverslagen en één kleur voor maatregelen). De oplage bepaalt u op basis van het aantal groepjes dat u wilt vormen (zie stap 4). Als u stap 5 weglaat hoeft u dat blad niet te printen/kopiëren.
2. Maak van de bladen losse strookjes, dus één citaat per strookje.
3. Leg de leerlingen uit dat ze zich gaan verdiepen in mogelijke oorzaken van radicalisering en terrorisme. En dat van hen ook gevraagd zal worden na te denken over maatregelen die de overheid zou kunnen nemen.
4. Maak groepjes van 2, 3 of 4 leerlingen, zorg dat elk groepje alle strookjes van een bepaalde categorie (dus: theorie, citaat en maatregel) krijgt. Bij lagere niveaus kunt u ervoor kiezen de categorie theorieën niet uit te delen. U slaat dan de volgende stap over.
5. Vraag de groepjes de citaten aan de juiste theorie te koppelen door de juiste strookjes bij elkaar neer te leggen.
6. Vraag de groepjes daarna bij elke combinatie van theorie/citaat (dus bij elke oorzaak) een maatregel te bedenken die de overheid zou moeten nemen om deze oorzaak voor radicalisering (of terrorisme) weg te nemen. Deze maatregel zetten ze dan op een leeg 'maatregelstrookje' en leggen die bij de twee strookjes met de juiste theorie en het juiste citaat.
7. In de laatste ronde vraagt u elk groepje de drie oorzaken te selecteren die volgens hen de meeste invloed hebben op het ontstaan van terrorisme. Daarbij horen dus drie maatregelen die de overheid moet nemen.
8. Laat elk groepje presenteren welke maatregelen ze willen laten nemen. Vraag hen ook wat ze moeilijk vonden bij de afweging. Benadruk steeds dat het ontstaan van terrorisme een complex proces is (zie Achtergrondinformatie). Benadruk ook dat veel maatregelen al genomen zijn, en dat sommige maatregelen mogelijk ook bestrijden wat ze juist willen behouden: de vrijheid binnen de rechtsstaat. Hierbij is het weer van belang aan te geven dat de mate waarin mensen bepaalde overheidsmaatregelen bedreigend vinden voor de rechtsstaat, samenhangt met hun politieke voorkeur.

Benadruk ook dat veel mensen met radicale opvattingen niet overgaan tot geweld. Dat er dus een verschil is tussen radicalisering en terrorisme.

9. Gebruik het antwoordmodel om aan te geven wat de juiste combinaties van theorie en citaat zijn. Er zijn verschillende maatregelen te bedenken, het antwoordmodel geeft steeds een voorbeeld.

Leerlingenmateriaal

Op de volgende drie pagina's vindt u leerlingenmateriaal dat u kunt printen en kopiëren (op drie verschillende kleuren papier). Verdeel elk blad daarna in strookjes.

Citaat A

De Somalische loodgieter Mardar (44), die zijn zoontje van judo haalt: "Ik was het niet eens met de tekeningen in Charlie Hebdo, maar iemand doodschieten dat is toch een heel andere zaak. Ik denk dat die jongens stuurloos zijn geworden door het verlies van hun ouders." (reportage in De Volkskrant, maandag 12 januari 2015)

Citaat B

Het is opmerkelijk dat er nogal wat jongeren zijn die vaak urenlang op internet doorbrengen, waar ze zich terugtrekken met een groep gelijkgezinden zonder dat hun ouders precies weten waar ze mee bezig zijn. Daarnaast zien we bij ouders die wel op de hoogte zijn tekenen van berusting, goedkeuring of ontkenning. (Idealen op Drift, een onderzoek naar jongeren met extreme - linkse, rechtse of islamitische - idealen, 2010)

Citaat C

Terrorisme wil op een gewelddadige wijze doelen afdwingen die niet met de middelen van de rechtsstaat kunnen worden bereikt. De beulen van gisteren voerden hun eigen executiebevel uit. Wat ze willen bereiken is ontwrichting en polarisatie. (Financieele Dagblad, 8 januari 2015)

Citaat D

Volgens een leider van Al-Qaeda in Jemen is de aanslag op Charlie Hebdo gepleegd 'uit wraak voor de boodschapper van Allah'. De groep zegt dat de makers van Charlie Hebdo met hun cartoons Mohammed beledigden. (De Volkskrant.nl, 14 januari 2015)

Citaat E

De broers Saïd en Chérif Kouachi, Amédy Coulibaly en zijn nog voortvluchtige vriendin Hayat Boumedienne, hebben nogal wat overeenkomsten (...). Allemaal sukkelden ze met slecht betaalde baantjes, mislukte studies en leek criminaliteit of radicalisatie een uitweg voor de misère. (Metro, 12 januari 2015)

Citaat F

De Redactie.be ging in gesprek met vier moslimjongeren. Alle vier zijn ze het er over eens dat de heisa rond radicalisering weinig positiefs oplevert. Rachid vreest dat de dominante beeldvorming ertoe leidt dat mensen moslims gaan associëren met IS. "Zo van: Kijk wat moslims doen: ze slachten christenen, joden, ... af." Aldina valt hem bij. "Dit (...) stimuleert radicalisering." (Redactie.be, 1 september 2014)

Citaat G

Online wordt meestal alleen nog maar gecommuniceerd met gelijkgezinden. Het internet fungeert dan als 'veilige haven' waar jongeren ongestoord van gedachten kunnen wisselen (...). Opvallend in ons onderzoek is dat er in de fora die wij bezochten duidelijk sprake is van tegen elkaar opbieden met steeds verdergaande uitspraken. (Idealen op Drift, een onderzoek naar jongeren met extreme - linkse, rechtse of islamitische - idealen, 2010)

Citaat H

De voordeur bij het kantoor van Charlie Hebdo is beveiligd met een code. De juiste beveiliging is een sluis met kogelwerend glas en een beveiliging achter kogelwerend glas. Waarom was dit niet gerealiseerd binnen een jaar. Je weet dat je doelwit bent voor een aanslag en zo'n slechte uitvoering van de beveiliging is ongelooflijk. Je geeft hiermee het personeel van Charlie Hebdo een schijnveiligheid en dat lijkt mij niet de bedoeling. (Ingezonden brief van Frits Roos, De Volkskrant, 9 januari 2015)

Theorie 1: sociaalpsychologische theorie

Mensen maken elkaar voor of tijdens het plegen van strafbare feiten wijs dat er niets mis is met dat gedrag. Dit wordt neutralisatie genoemd. Zij doen dit bijvoorbeeld door te zeggen of bedenken dat de slachtoffers zelf ook iets fout gedaan hebben.

Theorie 2: anomietheorie

Mensen willen graag doelen bereiken die in de samenleving als nastrevenswaardig gelden (bijvoorbeeld een goede baan of een bepaalde status bereiken). Als mensen niet de middelen hebben om die doelen te bereiken, kan het zijn dat ze de status of erkenning op een andere (strafbare) manier proberen te bereiken.

Theorie 3: bindingstheorie

Sociale cohesie in de samenleving en sterke banden met ouders, vrienden en school, zorgen ervoor dat mensen zich aan de heersende normen en waarden in een samenleving binden. Als die banden ontbreken, wordt het makkelijker om iets te doen dat tegen die heersende normen ingaat.

Theorie 4: sociale controletheorie

Als mensen weten dat op bepaalde handelingen informele sancties volgen (binnen het gezin, de buurt of op school) zullen ze minder snel tot dat soort gedrag overgaan. Als het aan toezicht en handhaving van regels ontbreekt, kunnen jongeren dus eerder afwijkend (of crimineel) gedrag gaan vertonen.

Theorie 5: etiketteringstheorie

De sociale omgeving drukt het etiket 'crimineel' op bepaalde (afwijkende) gedragingen of op leden van een bepaalde groep. De leden van die groep zijn geneigd zich te gaan gedragen zoals mensen van hen verwachten. Als iemand dus het etiket 'crimineel' op zich geplakt krijgt, zal hij zich sneller als een crimineel gaan gedragen.

Theorie 6: rationale keuzetheorie

Het plegen van een bepaald misdrijf is het gevolg van een afweging van kosten en baten, waarbij de baten hoger worden ingeschat.

Theorie 7: gelegenheidstheorie

Of mensen bepaalde misdrijven plegen hangt af van de aanwezigheid van geschikte doelwitten en de afwezigheid van voldoende bewaking.

Theorie 8: differentiële associatietheorie

Deze theorie gaat ervan uit dat mensen crimineel gedrag aanleren in contact met mensen uit het eigen sociale milieu (familie of vrienden). In het ene sociale milieu wordt positiever gereageerd (associatie) op een bepaalde vorm van crimineel gedrag dan in het andere.

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Maatregel (zelf invullen)

Antwoordmodel

Theorie 1: sociaalpsychologische theorie

Mensen maken elkaar voor of tijdens het plegen van strafbare feiten wijs dat er niets mis is met dat gedrag. Dit wordt neutralisatie genoemd. Zij doen dit bijvoorbeeld door te zeggen of bedenken dat de slachtoffers zelf ook iets fout gedaan hebben.

Citaat D

Volgens een leider van Al-Qaida in Jemen is de aanslag op Charlie Hebdo gepleegd 'uit wraak voor de boodschapper van Allah'. De groep zegt dat de makers van Charlie Hebdo met hun cartoons Mohammed beledigden. (De Volkskrant.nl, 14 januari 2015)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Er wordt vanuit de overheid actief en gericht gecommuniceerd over misleidende informatie en geruchten. Feitelijke onjuistheden in jihadistische propaganda worden gecorrigeerd. (Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 2: anomietheorie

Mensen willen graag doelen bereiken die in de samenleving als nastrevenswaardig gelden (bijvoorbeeld een goede baan of een bepaalde status bereiken). Als mensen niet de middelen hebben om die doelen te bereiken kan het zijn dat ze de status of erkenning op een andere (strafbare) manier proberen te bereiken.

Citaat E

De broers Saïd en Chérif Kouachi, Amédy Coulibaly en zijn nog voortvluchtige vriendin Hayat Boumedienne, hebben nogal wat overeenkomsten (...). Allemaal sukkelden ze met slecht betaalde baantjes, mislukte studies en leek criminaliteit of radicalisatie een uitweg voor de misère. (Metro, 12 januari 2015)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

In samenwerking tussen Rijk, gemeente, scholen, werkgevers en jeugdwerkers worden jongeren in beeld gebracht die dreigen te radicaliseren. Hen wordt een alternatief geboden, zoals werk, school of sport. (Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 3: bindingstheorie

Sociale cohesie in de samenleving en sterke banden met ouders, vrienden en school, zorgen ervoor dat mensen zich aan de heersende normen en waarden in een samenleving binden. Als die banden ontbreken, wordt het makkelijker om iets te doen dat tegen die heersende normen ingaat.

Citaat A

De Somalische loodgieter Mardar(44), die zijn zoontje van judo haalt: 'Ik was het niet eens met de tekeningen in Charlie Hebdo, maar iemand doodschieten dat is toch een heel andere zaak. Ik denk dat die jongens stuurloos zijn geworden door het verlies van hun ouders.' (reportage in De Volkskrant, maandag 12 januari 2015)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Netwerken rondom jongeren en hun ouders worden versterkt. Inzetten op laagdrempelige opvoedingsondersteuning.

(Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 4: sociale controletheorie

Als mensen weten dat op bepaalde handelingen informele sancties volgen (binnen het gezin, de buurt of op school) zullen ze minder snel tot dat soort gedrag overgaan. Als het aan toezicht en handhaving van regels ontbreekt, kunnen jongeren dus eerder afwijkend (of crimineel) gedrag gaan vertonen.

Citaat B

Het is opmerkelijk dat er nogal wat jongeren zijn die vaak urenlang op internet doorbrengen, waar ze zich terugtrekken met een groep gelijkgezinden zonder dat hun ouders precies weten waar ze mee bezig zijn. Daarnaast zien we bij ouders die wel op de hoogte zijn tekenen van berusting, goedkeuring of ontkenning.

(Idealen op Drift, een onderzoek naar jongeren met extreme - linkse, rechtse of islamitische - idealen, 2010)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Netwerken rondom jongeren en hun ouders worden versterkt. Inzetten op laagdrempelige opvoedingsondersteuning.

(Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 5: etiketteringstheorie

De sociale omgeving drukt het etiket 'crimineel' op bepaalde (afwijkende) gedragingen of op leden van een bepaalde groep. De leden van die groep zijn geneigd zich te gaan gedragen zoals mensen van hen verwachten. Als iemand dus het etiket 'crimineel' op zich geplakt krijgt zal hij zich sneller als een crimineel gaan gedragen.

Citaat F

De Redactie.be ging in gesprek met vier moslimjongeren. Alle vier zijn ze het er over eens dat de heisa rond radicalisering weinig positiefs oplevert. Rachid vreest dat de dominante beeldvorming ertoe leidt dat mensen moslims gaan associëren met IS. "Zo van: Kijk wat moslims doen: ze slachten christenen, joden, ... af." Aldina valt hem bij. "Dit (...) stimuleert radicalisering." (Redactie.be, 1 september 2014)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Tegengaan discriminatie, islamofobie en moslimhaat

(Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 6: rationale keuzetheorie

Het plegen van een bepaald misdrijf is het gevolg van een afweging van kosten en baten, waarbij de baten hoger worden ingeschat.

Citaat C

Terrorisme wil op een gewelddadige wijze doelen afdwingen die niet met de middelen van de rechtsstaat kunnen worden bereikt. De beulen van gisteren voerden hun eigen executiebevel uit. Wat ze willen bereiken is ontwrichting en polarisatie. (Financieele Dagblad, 8 januari 2015)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Duidelijk maken dat de doelen (bijvoorbeeld ontwrichting) niet worden bereikt, door te benadrukken dat aanslagen *niet* tot ontwrichting leiden. Zie bijvoorbeeld het optreden van burgemeester Van der Laan bij De Wereld Draait Door op dinsdag 13 januari 2015.

Theorie 7: gelegenheidstheorie:

Of mensen bepaalde misdrijven plegen hangt af van de aanwezigheid van geschikte doelwitten, de aanwezigheid van wapens en de afwezigheid van voldoende bewaking.

Citaat H

De voordeur bij het kantoor van Charlie Hebdo is beveiligd met een code. De juiste beveiliging is een sluis met kogelwerend glas en een beveiliging achter kogelwerend glas. Waarom was dit niet gerealiseerd binnen een jaar. Je weet dat je doelwit bent voor een aanslag en zo'n slechte uitvoering van de beveiliging is ongelooflijk. Je geeft hiermee het personeel van Charlie Hebdo een schijnveiligheid en dat lijkt mij niet de bedoeling. (Ingezonden brief van Frits Roos, De Volkskrant, 9 januari 2015)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

De beschikbaarheid van producten die gebruikt kunnen worden om explosieven te maken wordt beperkt. (Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)

Theorie 8: differentiële associatietheorie

Deze theorie gaat ervan uit dat mensen crimineel gedrag aanleren in contact met mensen uit het eigen sociale milieu (familie of vrienden). In het ene sociale milieu wordt positiever gereageerd (associatie) op een bepaalde vorm van crimineel gedrag dan in het andere.

Citaat G

Online wordt meestal alleen nog maar gecommuniceerd met gelijkgezinden. Het internet fungeert dan als 'veilige haven' waar jongeren ongestoord van gedachten kunnen wisselen (...). Opvallend in ons onderzoek is dat er in de fora die wij bezochten duidelijk sprake is van tegen elkaar opbieden met steeds verdergaande uitspraken. (Idealen op Drift, een onderzoek naar jongeren met extreme - linkse, rechtse of islamitische - idealen, 2010)

Meerdere maatregelen mogelijk, een voorbeeld:

Producenten en verspreiders van jihadistische propaganda en de informatieplatforms die zij misbruiken worden geïdentificeerd. Die informatie wordt actief gedeeld met politie en relevante dienstverleners.

(Uit: Actieplan Integrale Aanpak Jihadisme)